

Kırgızistan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanı Cholpon BAEKOVA'nın Tebliği

Sayın Meslektaşlarım,

Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanları,

Ben bir kez daha buluşmamızdan ötürü herkesi tebrik etmek ve selamlamak istiyorum.

Türkiye, Türk dilini konuşan devletler arasında daha demokratik olanıdır. Türk Anayasa Mahkemesinin başarısı bizim için büyük bir örnek niteliği taşımaktadır. Ülkemizin demokratik bir ülke olması için bir anayasa mahkemesinin varlığının büyük önem taşıdığı bilincindeyiz.

Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Meclisi, 31 Ağustos 1991 tarihinde Kırgız Cumhuriyeti'ni bağımsız, egemen ve demokratik bir devlet olarak ilan edip 5 Mayıs 1993 tarihinde egemen Kırgız Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası'nı kabul etmiştir.

Kırgızistan'ın demokrasi yönelimindeki ilk adımları olarak değerlendirilen Anayasa Mahkemesi daha önce, 19 Aralık 1990 tarihinde kurulmuştur. Anayasa Mahkemesinin temel hak ve görevleri Anayasa'da belirlenmiş olup Anayasa Mahkemesi devletimizin Anayasası'nı koruma bakımından yargı yetkisinin en yüksek organı olarak hizmetini sürdürmektedir.

Demokratik gelişimin önemli bir göstergesi olan Kırgızistan Anayasa Mahkemesi, bugünlerde de karşıtlarının Mahkeme'nin gerekliliği konusundaki hala devam eden tartışmalarıyla karşılaşmaktadır.

Buna karşın Anayasa Mahkemesi, Kırgızistan'da hukuk devleti oluşumunu pekiştiren, hukuki ilişkilerin ortaya konulup geliştirilmesini sağlayan, insan haklarının korunmasına yönelik meselelerin tam olarak çözülmesine çalışarak yargı sisteminin uluslararası normlara uygun gelişmesini hedefleyen, Sovyet zamanındaki yargı sistemi noksanlıklarının giderilmesine yöne-

len kararlarıyla Kırgız toplumunda demokrasinin vazgeçilmez bir kurumu olduğunu kanıtlamıştır.

Bugün, Kırgız Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Başkan, Başkanvekili ve beş asıl üye ve iki yedek üyeden ibaret olup 15 yıllık bir süre için seçilmiştir.

Kırgız Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, kanunların ve kanun hükmünde kararnamelelerin Anayasa'ya uygunluğunu denetleyerek, gerektiğinde Anayasa'ya aykırılık hükmünü verir;

Kırgız Cumhuriyeti Anayasası'nın yürürlüğü, kullanımı ve yorumu ile ilgili tartışma ve ihtilafları çözer;

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçimlerinin hukuka uygunluğu konusunda görüşünü açıklar;

Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı görevden alınması (ayrılması), Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Üyelerinin görevden uzaklaştırılmasına ilişkin görüş kararını verir;

Yerel mahkeme yargıçlarının ilgili cezai suçlardan dolayı yargılanmasına olur görüşünü bildirir;

Kırgız Cumhuriyeti Anayasasının 96. maddesinin 2. fıkrasında yer alan Anayasa değişiklikleriyle ilgili olarak ek ve değişiklikler konusunda kendi görüş kararını bildirir;

Anayasa'ya aykırı olan yerel yönetimlerin kararlarını iptal eder;

Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin ve dini derneklerin yürüttükleri faaliyetler bakımından Anayasa'ya uygunluklarını denetler.

Anayasa Mahkemesi kararları kesindir ve temyize açık değildir.

Kırgız Cumhuriyeti'nde hukuk devletinin kurulması amacıyla, toplumda demokrasinin temellerini oturtmak için harcanan çabalar neticesinde, bağımsızlığımızın ilk yıllarında, Sosyalist kampta bizimle beraber Sovyet dönemini yaşayan cumhuriyetler arasında Kırgızistan "demokrasinin adası" olarak dünya kamuoyunca tanınmıştır.

Kırgızistan tarafından onaylanan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", "Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi" ve "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi" ulusal mevzuatın bir parçası olarak görülüp insan hakları konusunda ülkemizdeki durumun uluslararası normlarına uygun hale getirilmesi bakımından önemli çabalar sarf edilmiştir. Bunun nedeni, Kırgızistan'ın uluslararası yükümlüklerini saptırmadan yerine getirme hususunu ülkedeki demokrasinin gelişmesinin başat unsuru olarak görüyor olmasıdır.

Kırgız Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası kabul edildikten sonra, 10 sene içinde (1993–2003) demokrasi ve birlik-beraberliği koruma, devlet kurumları nezdinde insan haklarının pekiştirilmesi gereksinimi olduğu şeklindeki gerekçe ve talepler üzerine ek ve değişiklikler yapılarak dört kez Anayasa değişikliği yapılmıştır. Peş peşe yapılan ek ve değişiklikler, halkın katılımı ile referandum yoluyla kabul edilmiş ve Cumhuriyet'in temel organları (yasa- ma, yürütme ve yargı) arasındaki denge mekanizmasını bozarak Cumhurbaşkanının tekil egemenliğinin güçlenmesine yol açarak demokrasinin gelişmesine engel oluşturmuş ve ilk aşamada sağlanan demokrasi başarıları sıfırlanmıştır.

Örneğin, Şubat 2003 tarihinde referandum yoluyla yapılan Anayasa değişikliklerinin özünde Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresinin 15 yıldan 10 yıla indirilmesi, vatandaşların Anayasal haklarına ilişkin hak kullanımlarına ilişkin Anayasa'ya uygunluk denetiminin Anayasa Mahkemesi tarafınca denetlenip karar verilmesi yetkisinin kaldırılması, gerçek hayatta vatandaşların Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkından uzak tutulması—demokratik gelişmeye engel olan, insan haklarının korunması bakımından—geriye doğru bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Hangi devlet olursa olsun, demokratik gelişmenin seviyesinin her şeyden önce vatandaşların sahip olduğu haklar ile hürriyetler, devlet organlarının oluşumu, onların siyasi kararları üretme ve uygulama yetisi ve bu sürece halkın katılım olanakları ile değerlendirildiği malumunuzdur. Bu bağlamda bağımsızlık yılları süresince Kırgızistan'ın seçim sistemi köklü bir şekilde değiştirilmiştir.

AGİT'in uluslararası norm ve talepleri doğrultusunda yeni seçim kanunu serbest, doğru ve açık seçimlerin yapılmasını sağlamak üzere yönlendirilmiştir.

29 Mayıs 1999 tarihinde kabul edilen "Seçim Kanunu" çerçevesince Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Meclisinin 105 milletvekili için, çoğunluk (majoriter) oran seçim sistemi ilkesi temelinde, 45 tek mandatlı seçim bölgeler esasına ve Yasama Meclisinin 15 milletvekili için partili listeler esasına göre genel seçimler yapılmıştır.

Cumhuriyet çapındaki genel seçim sonuçlarında Kırgızistan Komünist Partisi — 5, Demokratik Güçler Birliği — 4, Kırgızistan Kadınları Demokratik Partisi — 2, «Ata-Meken» Sosyalist Partisi — 1, «Benim Ülkem» Partisi — 1 mandat almış, böylece siyasi partiler, toplum hayatındaki kendi itibar ve etkinliğini hissettirerek seçim sisteminin demokrasi yolundaki gayretleri ile takdir edilmiştir. Bu Kanun temelinde de Cumhurbaşkanı seçiminin alternatif

bazında, siyasi partiler ve seçim blokların katılmalarıyla gerçekleşmesi kararlaştırılmıştı.

Ancak, Şubat 2003 yılında düzenlenen halkoyunda kabul edilen Kırgız Cumhuriyeti Anayasası değişikliğiyle seçim sistemi değiştirilmiş, Kırgız Cumhuriyeti Parlamentosu tek meclise ve 75 milletvekiline indirilmiştir. Milletvekilleri tek mandatlı il seçim bölgelerinden 5 yıl için seçilmekte, yani diğer bir deyişle Meclis seçimlerinin, çoğunluk (majoriter) sisteminin ilkeleri temelinde yapılması onaylanmıştı.

Bu durum geri adım belirtisi olmanın yanında Cumhurbaşkanı'nın yetkisini güçlendirmeye, onun yetkisine doğrudan bağımlı, hiç muhalefet etmeyen parlamento üyelerinin seçilmesine yol açmakta olarak değerlendirilerek kamuoyu arasında tepki ve rahatsızlığın doğmasına neden olmuştur.

Seçim zamanında bu durum ortaya çıkmış olup, Cumhurbaşkanı'nı eleştiren adaylar değişik siyasi oyunlarla adaylıktan alındılar. Adayların mahkemeye başvurduğu dilekçelerin yeterli delil bulunamaması fıkrasıyla düşmesi, milletin ayaklanmasına neden olmuştur.

Kırgız Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi ise genel seçimler sırasında verilen dilekçeleri değerlendiremez; sadece Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçimlerinin hukuka uygunluğu konusunda görüşünü bildirebilir.

Cumhurbaşkanı, milletvekilleri, yerel yönetim organları seçimleri sırasında meydana gelen kanuna aykırılık konusundaki tartışmalar genel yargı sisteminde değerlendirilir; Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesinin seçim tartışmaları ile ilgili kararları kesin ve son olması nedeniyle temyiz edilemez. 2005 yılı Parlamento seçimleri sonuçları hakkında genel mahkemeler tarafından seçim boyunca ortaya çıkan tartışmaların değerlendirmesinde temelsiz, idari yetkilerin karışımı nedeniyle adaletsiz kararların alınması zaman zaman gözlenmiştir.

Toplumun demokrasi bakımından gelişmesinde bunun gibi geri adımlar, zaten zor ekonomik durumlarla karşı karşıya olan devlet ve halkımızda, zorlukların nedeni olan iktidara karşı duyulan rahatsızlığın büyümesine; sonuç olarak, 24 Mart 2005 tarihinde yaşanan olaylar sonucunda Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın iktidardan çekilmesine yol açtı. Bunun sonucunda Kırgızistan'da artık sağlam seçim sistemi yerleşti demekten çok uzağız.

Şu anda Kırgızistan'da sivil toplum örgütleri, siyasi partiler ve hükümetin temsilcileri devletimizin demokrasi temelinde gelişmesini sağlamak için Anayasa reformuna ihtiyaç duyulduğunu vurgulayarak, devletin yönetim tarzını, insan haklarının tam sağlanmasını, iktidar organları arasında yetki

dengesinin oturtulmasını, yargı sistemi reformlarının yapılmasını, seçim sisteminin temellerinin uluslararası normlara uygunlaştırılması konularını gündeme almış ve tartışmaktadırlar.

Seçim sistemi konularında Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı K. Bakiev, Kırgız devletine güçlü Meclisin gerekli olduğunu vurgulayarak Meclisin üçte ikisinin partiler bazında ve üçte birinin ise illerden seçilen tekil temsilciler bazında seçilmesini uygun gördüğünü ifade etmiştir.

Öngörülen Anayasa Reformunun, Kırgız Cumhuriyeti'nde devlet iktidarının demokrasi çerçevesinde gelişip, insan haklarının şartsız korunmasını güvence altına alarak toplumun yenilenmesini sağlayıp, demokrasi ilkelerinin tam olarak oturtulmasını sağlaması, toplumun biricik umududur.